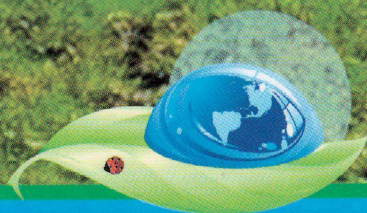

В.В. Молодиченко
В.Д. Гапотій
Н.В. Тарусова

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

ПРИСЯЖЕНИЕ ВОИНСКОГО ЗАКОНА ИЛИ
МЕТОДИЧЕСКОГО ЗАДАНИЯ ИЛИ
УЧЕБНИКА ИЛИ БОЛШОГО УЧЕБНИКА

В.В. Молодиченко, В.Д. Гапотій, Н.В. Тарусова

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Видання друге, доповнене та перероблене

Мелітополь

Видавничий будинок ММД

2013

УДК 349.6 (075.8)

ББК 67.307.9 я 73

М 75

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист №1/11-6731 від 21.07. 2010 року)

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор

Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

С.М. Бервено

доктор юридичних наук, професор

Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

М.В. Руденко

кандидат юридичних наук, доцент

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

А.А. Письменницький

Молодиченко В.В., Гапотій В.Д., Тарусова Н.В.

М 75 Екологічне право України: навч. посіб. / Молодиченко В.В., Гапотій В.Д., Тарусова Н.В. – 2-ге вид., доп. та перероб.. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2013. – 292 с.

ISBN 978-966-197-205-5

У посібнику розглянуто важливі питання охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, їх відновлення та відтворення, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини, міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля.

Навчальний посібник дає можливість студентам вищого навчального закладу отримати знання щодо приналежності природних ресурсів, використання природокористувачами екологічних об'єктів, екологічної безпеки, відтворення та відновлення природних об'єктів та інших питань, які нерозривно пов'язані з навколишнім природним середовищем.

У ньому студент як денної, так і заочної форми навчання, може знайти інформацію щодо здійснення в Україні екологічної політики, спрямованої на збереження безпечного для існування людини та живої й неживої природи навколишнього середовища, захисту життя та здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства й природи, державної екологічної програми, її фінансування та правової охорони окремих об'єктів навколишнього природного середовища.

Навчальний посібник призначений для студентів вищих навчальних закладів неюридичних спеціальностей.

УДК 349.6 (075.8)

ББК 67.307.9 я 73

ISBN 978-966-197-205-5

© Молодиченко В.В., Гапотій В.Д.,
Тарусова Н.В., 2013 р.

ЗМІСТ

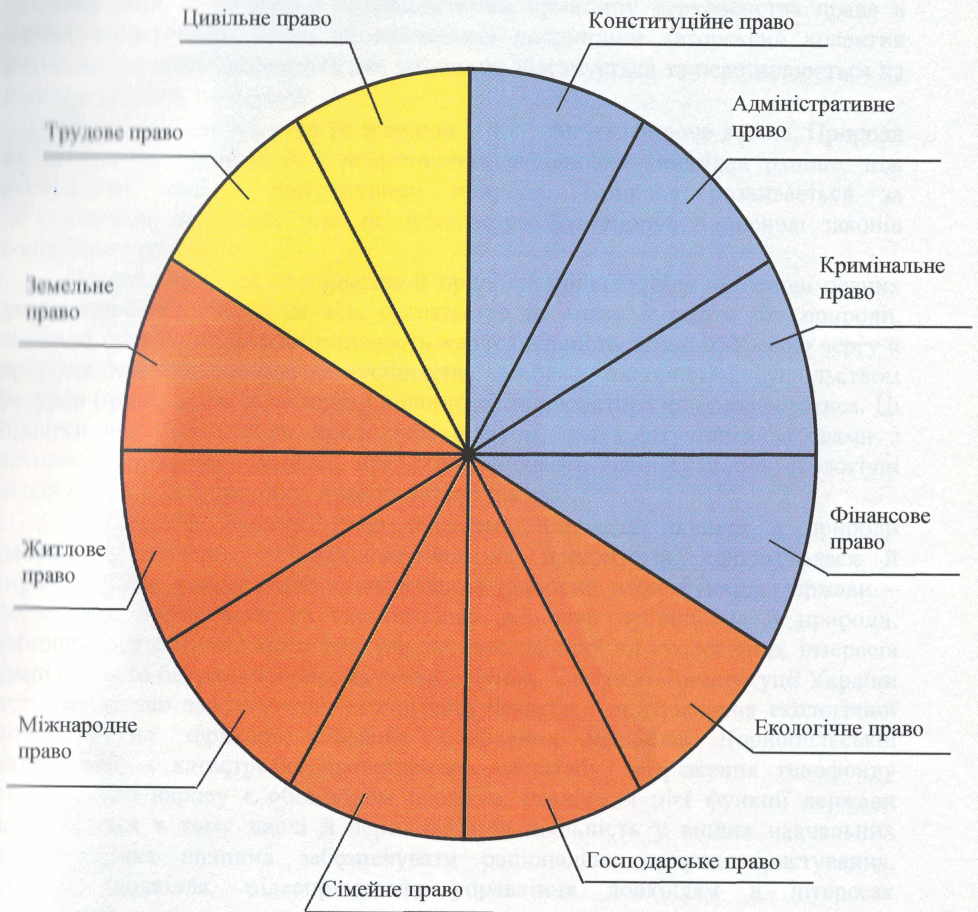
ПЕРЕДМОВА	9
УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ	12
ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА	14
1.1. Екологічне право України як наука, навчальна дисципліна і сфера практичної діяльності	14
1.2. Наукові засади формування екологічного права	16
1.3. Предмет, джерела і система екологічного права	17
ТЕМА 2. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ТА ПРАВО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	22
2.1. Право власності на природні ресурси	22
2.2. Право природокористування	25
ТЕМА 3. ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ФУНКЦІЇ З ОХОРОНИ ПРИРОДИ	32
3.1. Правові засади управління в галузі екології	32
3.2. Функції управління в галузі екології	32
3.3. Система органів управління в галузі екології	34
3.4. Економічний механізм природокористування та фінансування природоохоронної діяльності	37
ТЕМА 4. ЕКОЛОГО-ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	40
4.1. Екологічна та юридична відповідальність	40
4.2. Об'єкти та суб'єкти правопорушення	41
4.3. Види юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону НПС	42
ТЕМА 5. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН	48
5.1. Загальні заходи екологічної безпеки	48
5.2. Гарантії екологічної безпеки громадян України	48
5.3. Класифікація надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації природного характеру	50
5.4. Охорона екологічних прав та інтересів громадян України	51
ТЕМА 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ, ВІДТВОРЕННЯ ТА ОХОРОНИ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ	53
6.1. Правовий режим використання та охорони надр, вод, лісів, атмосферного повітря	53
6.2. Правовий режим використання та відтворення земель	57
6.3. Правовий режим використання та відтворення тваринного світу	58

ТЕМА 7. ПРАВОВА ОХОРОНА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	60
7.1. Природно-заповідний фонд України як об'єкт правової охорони.....	60
7.2. Організаційно-правові засади охорони природно-заповідного фонду України.....	62
7.3. Відповідальність за порушення законодавства про природо-заповідний фонд України.....	63
ТЕМА 8. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА.....	65
8.1. Місце міжнародно-правових норм охорони навколишнього природного середовища в загальній системі міжнародного права...	65
8.2. Принципи міжнародного екологічного права.....	65
8.3. Механізм забезпечення міжнародно-правової охорони довкілля.....	66
ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ КУРОРТНИХ, ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ І РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН.....	68
9.1. Поняття курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон...	68
9.2. Правова охорона курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних зон.....	69
ТЕМА 10. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН.....	72
10.1. Загальна характеристика екологічних прав та обов'язків громадян.....	72
10.2. Конституційні екологічні права громадян.....	73
10.3. Гарантії, охорона та форми захисту екологічних прав громадян.....	73
ТЕМА 11. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ Й ОХОРОНИ НПС.....	77
11.1. Загальна характеристика економіко-правового механізму.....	77
11.2. Збір за спеціальне використання природних ресурсів.....	78
11.3. Збори за забруднення н.п.с. і погіршення якості природних ресурсів.....	79
ТЕМА 12. ПРАВО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	82
12.1. Загальна характеристика права землевикористання.....	82
12.2. Правова класифікація видів права землевикористання.....	83
12.3. Правове забезпечення раціонального використання земель як об'єкта Природи.....	84
12.4. Правові заходи охорони земель та інших природних ресурсів у процесі емле використання.....	85
ТЕМА 13. ПРАВОВЕ ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ....	89
13.1. Правове регулювання та забезпечення використання рослинного світу.....	89
13.2. Правова охорона рослинного світу.....	90
13.3. Юридична відповідальність за порушення законодавства про рослинний світ.....	91
ТЕМА 14. ПРАВО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ТА ЙОГО ОХОРОНА...	93
14.1. Характеристика права лісокористування.....	93

14.2. Право спеціального використання лісових ресурсів.....	94
14.3. Правові заходи щодо відтворення, охорони та захисту лісів..	95
14.4. Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства.....	96
ТЕМА 15. ПРАВО ВИКОРИСТАННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ.....	98
15.1. Тваринний світ як об'єкт охорони і використання.....	98
15.2. Правове регулювання полювання й мисливського господарства, рибальства та рибного господарства.....	98
15.3. Правова охорона тваринного світу. Червона книга України.....	100
15.4. Відповідальність за порушення законодавства про охорону, використання та відтворення тваринного світу.....	101
ТЕМА 16. ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДО-ЗАПОВІДНИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ.....	103
16.1. Правова класифікація територій та об'єктів природо-заповідного фонду.....	103
16.2. Особливості природокористування у заповідниках, національних природних, регіональних, ландшафтних парках....	104
16.3. Особливості природокористування в заказниках, пам'ятках природи, заповідних урочищах та в інших штучно створених природних об'єктах.....	104
ТЕМА 17. ПРАВОВА ОХОРОНА АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ.....	107
17.1. Атмосферне повітря як об'єкт правового регулювання охорони та використання.....	107
17.2. Правове регулювання стандартизації та нормування в галузі охорони атмосферного повітря.....	108
17.3. Правові заходи щодо охорони атмосферного повітря.....	109
17.4. Особливості майнової відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони атмосферного повітря.....	110
ТЕМА 18. ПРАВОВА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ ТА ОКРЕМИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ.....	112
18.1. Правова охорона НПС в населених пунктах та сільському господарстві.....	112
18.2. Правова охорона НПС у промисловості та на транспорті.....	114
18.3. Правова охорона НПС в атомній енергетиці.....	116
ТЕМА 19. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ЦІЛЬОВИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ.....	116
19.1. Механізм фінансування екологічних програм і проектів у громадах.....	116
19.2. Загальні положення проекту Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової екологічної програми збереження, відтворення та невиснажливого використання біорізноманіття України на 2009-2027 роки».....	125
19.3. Роль Європейської Комісії ЄС у фінансуванні екологічних проектів у Європі.....	127

ТЕМА 20. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ	
ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ В УКРАЇНІ.....	128
20.1. Характеристика біотехнологічних процесів у практичній діяльності людини.....	128
20.2. Біотехнології в рослинництві та їх вплив на людину.....	130
20.3. Досягнення та недоліки генетично модифікованих організмів.....	134
20.4. Вплив ГМО на навколишнє природне середовище.....	138
ТЕМА № 21. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО	
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	141
21.1. Поняття та система правового забезпечення міжнародного та європейського права навколишнього середовища.....	141
21.2. Становлення та розвиток європейської еколого-правової політики.....	143
21.3. Міжнародно-правова відповідальність за екологічні правопорушення.....	149
21.4. Адаптація національного екологічного законодавства до світового та європейського права навколишнього середовища....	152
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ.....	158
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ.....	162
ДОДАТКИ.....	170
ГЛОСАРІЙ.....	282
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ З КУРСУ «ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО».....	287
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	288

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 288 с.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підруч. / ред. Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка. – Суми: Університетська книга, 2006. – 212 с.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підруч. / Л.Г. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: Університетська книга, 2003. – 134 с.
4. Україна у світовому економічному просторі: матеріали Другого конгресу Міжнар. укр. екон. асоц./ ред. М.С. Герасимчук, Ю. Чучман. – К., 1996. – 288 с.
5. Юрченко Л.І. Технології в системі економічних і соціально-екологічних змін: навч. посіб. для студ. вузів / Л.І. Юрченко. – К.: Професіонал, 2004. – 268 с.
6. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підруч. / ред. Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка. – Суми: Університетська книга, 2006. – 312 с.
7. Борщук Є.М. Екологічні основи економіки: навч. посіб. для студ. екон. спец. / Є.М. Борщук, В.С. Загорський. – Л.: Інтелект-Захід, 2005. – 254 с.
8. Экономические основы экологии: учеб. / сост. В.В. Глухов, Т.В. Лисочкина, Т.П. Некрасов. – СПб.: СпецЛит, 1995. – 248 с.
9. Синякевич І. Екологізація торгівлі: погляд крізь призму екологічної політики / І. Синякевич, В. Ковалишин // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С.172 – 177.
10. Синякевич І. Основні постулати екологічної економіки як теоретична основа екологічної політики / І. Синякевич // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 49 – 54.
11. Черчик Л. Концепція соціоекологоорієнтованого ринку рекреаційних ресурсів / Л. Черчик // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С.265 – 270.
12. Пила В. Методологічний внесок у формування національної стратегії сталого розвитку продуктивних сил регіонів / В. Пила // Економіка України. – 2003. – № 11. – С. 91 – 92.
13. Дорогунцов С. Екологічні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України / С. Дорогунцов // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 65 – 70
14. Кузьменко М.І Екологія виставляє рахунок / М.І. Кузьменко. – К.: Вид. "Знання" України, 1991. – 32 с.
15. Бадяева В.В. Охрана окружающей среды при эксплуатации АЭС / В.В. Бадяева, Ю.А. Егорова, С.В. Казаков. – М.: Энергоатомиздат, 1990. – 224 с., ил.
16. Рихтер Л.А. Охрана окружающей среды от шума тепловых электростанций / Л.А. Рихтер, В.Б. Тупов. – М.: Изд-во МЭИ, 1990. – 96с., ил.
17. Внуков А.К. Защита атмосферы от выбросов энергообъектов: справочник М.: Энергоатомиздат, 1992. – 176 с.

18. Борщов Д.Я. Защита окружающей среды при эксплуатации котлов малой мощности / Д.Я. Борщов, А.Н. Воликов. – М.: Стройиздат, 1987. – 156 с.
19. Демин В.Ф. Экологические следствия "Газовой паузы" в электроэнергетике России. – Энергия. Экономика. Техника. Экология / В.Ф. Демин, Д.А. Крылов. – 2005. – № 6. – С. 2 – 9.
20. Дмитрієв Г. Чи шкодить вітроенергетика екології? / Г. Дмитрієв // Зелена енергетика – 2005. – № 2. – С. 20 – 23.
21. Кобилянський С. Криза енергетична і криза екологічна / С. Кобилянський, А. Семенко, А. Кобилянський // Зелена енергетика. – 2005. – № 2. – С. 6 – 7.
22. Дмитренко І.А. Екологічне право України: підруч. / І.А. Дмитренко. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 341 с.
23. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. / В.І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – 312 с.
24. Малишко М.І. Основи екологічного права України: навч. посіб. / М.І. Малишко. – К.: МАУП, 1999. – 146 с.
25. Тищенко Г.В. Екологічне право: навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів. – К.: Юмана, 2001. – 241 с.
26. Адміністративне право України: підруч. для юридичних ВУЗів і ф-тів / Ю.П. Битяк, В.В. Богущький, В.М. Гаращук та ін.; під ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2000. – 516 с.
27. Тіньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: від 16 січня 2003 р. / С.О. Тіньков. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 316 с.
29. Юрченко Л.І. Технології в системі економічних та соціально-екологічних змін: навч. посіб. для студ. вузів / Л.І. Юрченко. – К., 2003. – 324 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 288 с.
2. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підруч. / ред. Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка. – Суми: Університетська книга, 2006. – 212 с.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: підруч. / Л.Г. Мельник. – 2-ге вид., випр. і доп. – Суми: Університетська книга, 2003. – 134 с.
4. Україна у світовому економічному просторі: матеріали Другого конгресу Міжнар. укр. екон. асоц./ ред. М.С. Герасимчук, Ю. Чучман. – К., 1996. – 288 с.
5. Юрченко Л.І. Технології в системі економічних і соціально-екологічних змін: навч. посіб. для студ. вузів / Л.І. Юрченко. – К.: Професіонал, 2004. – 268 с.
6. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підруч. / ред. Л.Г. Мельник, М.К. Шапочка. – Суми: Університетська книга, 2006. – 312 с.
7. Боршук Є.М. Екологічні основи економіки: навч. посіб. для студ. екон. спец. / Є.М. Боршук, В.С. Загорський. – Л.: Інтеллект-Захід, 2005. – 254 с.
8. Экономические основы экологии: учеб. / сост. В.В. Глухов, Т.В. Лисочкина, Т.П. Некрасов. – СПб.: СпецЛит, 1995. – 248 с.
9. Сиякевич І. Екологізація торгівлі: погляд крізь призму екологічної політики / І. Сиякевич, В. Ковалишин // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С.172 – 177.
10. Сиякевич І. Основні постулати екологічної економіки як теоретична основа екологічної політики / І. Сиякевич // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 49 – 54.
11. Черчик Л. Концепція соціоекологоорієнтованого ринку рекреаційних ресурсів / Л. Черчик // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С.265 – 270.
12. Пила В. Методологічний внесок у формування національної стратегії сталого розвитку продуктивних сил регіонів / В. Пила // Економіка України. – 2003. – № 11. – С. 91 – 92.
13. Дорогунцов С. Екологічні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України / С. Дорогунцов // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 65 – 70
14. Кузьменко М.І Екологія виставляє рахунок / М.І. Кузьменко. – К.: Вид. "Знання" України, 1991. – 32 с.
15. Бадяева В.В. Охрана окружающей среды при эксплуатации АЭС / В.В. Бадяева, Ю.А. Егорова, С.В. Казаков. – М.: Энергоатомиздат, 1990. – 224 с., ил.
16. Рихтер Л.А. Охрана окружающей среды от шума тепловых электростанций / Л.А. Рихтер, В.Б.Тупов. – М.: Изд-во МЭИ, 1990. – 96с., ил.
17. Внуков А.К. Защита атмосферы от выбросов энергообъектов: справочник М.: Энергоатомиздат, 1992. – 176 с.

18. Борщов Д.Я. Защита окружающей среды при эксплуатации котлов малой мощности / Д.Я. Борщов, А.Н. Воликов. – М.: Стройиздат, 1987. – 156 с.
19. Демин В.Ф. Экологические следствия "Газовой паузы" в электроэнергетике России. – Энергия. Экономика. Техника. Экология / В.Ф. Демин, Д.А. Крылов. – 2005. – № 6. – С. 2 – 9.
20. Дмитрієв Г. Чи шкодить вітроенергетика екології? / Г. Дмитрієв // Зелена енергетика – 2005. – № 2. – С. 20 – 23.
21. Кобилянський Є. Криза енергетична і криза екологічна / Є. Кобилянський, А. Семенко, А. Кобилянський // Зелена енергетика. – 2005. – № 2. – С. 6 – 7.
22. Дмитренко І.А. Екологічне право України: підруч. / І.А. Дмитренко. – 2-ге вид., доп. та переробл. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 341 с.
23. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. / В.І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – 312 с.
24. Малишко М.І. Основи екологічного права України: навч. посіб. / М.І. Малишко. – К.: МАУП, 1999. – 146 с.
25. Тищенко Г.В. Екологічне право: навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів. – К.: Юмана, 2001. – 241 с.
26. Адміністративне право України: підруч. для юридичних ВУЗів і ф-тів / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гаращук та ін.; під ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Право, 2000. – 516 с.
27. Тіньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: від 16 січня 2003 р. / С.О. Тіньков. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 316 с.
29. Юрченко Л.І. Технології в системі економічних та соціально-екологічних змін: навч. посіб. для студ. вузів / Л.І. Юрченко. – К., 2003. – 324 с.

Для нотаток

Навчальне видання

**Молодиченко Валентин Вікторович
Гапотій Віктор Дмитрович
Тарусова Наталя Василівна**

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Підписано до друку 31.10.2012. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 16,98.
Наклад 300 прим. Зам. 1768.

ТОВ “Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні”
72312, м. Мелітополь, вул. К.Маркса, 21/23
тел./факс (06192) 6-74-43
e-mail: mmdprint@mail.ru

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 26.09.2003 р., серія ДК №1509

Надруковано з оригіналу-макету
ПП Гапшенко В.О.